

N:o 1.

Af herr **Lithander**, *angående skrifvelse till Konungen i fråga om tillsättande af ett nationalekonomiskt råd.*

Den 20 januari 1898 väckte jag i denna kammare en motion (n:o 3) angående skrifvelse till Konungen i fråga om inrättande af ett statsdepartement för jordbruk, industri och handel, i hvilket jag sökte påvisa behovet af ökade krafter inom regeringen i och för ett effektivare tillvaratagande af näringslivets intressen i vårt land. Under sistförflutna riksdag tillät jag mig vid föredragningen den 22 januari af Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof att erinra om, hur oundgängligen nödvändigt det är att i högre grad än hittills främja näringslivets utveckling för att göra landet bärkraftigt för ökade statsutgifter och växande skatter. Hvad jag i dessa bägge fall anført beder jag få åberopa såsom tillhörande motiveringen af den motion, jag härmed vördsamt anhåller att få afgifva.

Utgående från den uppfattning, att ett lands framgångsrika utveckling såväl på det andliga som på det materiella området, liksom ett folks själfständighet är i högsta grad beroende på ett blomstrande näringslif och ett sorgfälligt tillvaratagande af landets naturtillgångar, har jag kommit till den bestämda åsikt, att en af statsmakternas allra förnämsta och viktigaste uppgifter är näringslivets omhuldande. Det är ett beklagansvärdt faktum, att många omständigheter i vårt land varit egnade att hindersamt inverka på näringslivets utveckling och tillgodoseendet af våra ekonomiska intressen. I detta afseende må bland annat erinras därom, att organisationen af vår högsta administrativa myndighet, regeringen, är sådan, att den svårigen medgifver själfständiga initiativ från regeringsmedlemmars sida och ett kraftigt genom-

förande af desamma, i det att ett omåttligt stort arbete med andra regeringsärenden är lagdt på regeringens ledamöter, så att tid och omtanke föga räcka till för särskildt näringslifvets angelägenheter. Besvärsmålens handläggande och den mängd utredningar, som Riksdagen begär af regeringen, utgöra tillsammans ett gigantiskt arbete; och då därtill lägges författningars utfärdande samt det myckna oändliga skrivan- det till underordnade verk och styrelser, så kan icke gärna från regeringens sida förväntas den uppmärksamhet åt näringslifvets intressen, som är af nöden. Man kan ej heller annat än undantagsvis tänka sig en regering, sammansatt af män med praktisk erfarenhet och därpå grundad kännedom om näringslifvet och dess kraf, ty de måste ju i främsta rummet utses med hänsyn till ämbetsmannaförtjänster.

Den andra statsmakten eller Riksdagen, är ju däremot oförhindrad att taga initiativ till förmån för vårt näringslif, men det är ett lika bekant som beklagansvärdt förhållande, att med undantag af jordbruket äro näringarne så godt som icke representerade i vår Riksdag. De som representera handel, sjöfart, industri, bergsbruk och fiskerinäringarne äro i bägge Riksdagens kamrar en försvinnande minoritet, som intet förmår gent emot den likgiltighet, med hvilken näringslifvets intressen utom jordbrukets vanligen betraktas.

Att de nu påvisade orsakerna till näringslifvets efterblifvenhet inom flere viktiga grenar icke äro de enda, är tydligt, ty uti bristande enskild företagsamhet och ringa kapitaltillgång med däraf uppkommande höga räntor kan ock sökas anledning till det ofverklagade missförhållan- det. Starkast framträder detta kanske i fråga om jordbruket, som fått betala alltför höga räntor i förhållande till afkastningen. Hypotekslånen hafva till sina verkningar icke varit enbart nyttiga, enär de från början voro för dyrköpta och lämnades på en gång i stället för successivt i den mån, de voro behöfliga för jordbrukets höjande. De blefvo därför blott delvis använda till jordens förbättring och hafva sedan i de flesta fall varit en 40-årig börda på vår modernäring, enär räntor och amor- tering endast med stor svårighet kunnat betalas.

Jordbruket, som skulle vara vår modernäring, kunde helt visst gifva utkomst åt mångdubbelt det antal människor, som nu lefver däraf, ifall det bedrefves på ett intensivare och mera tidsenligt sätt. Vi behöfva ej gå längre än till vårt grannland Danmark för att finna, att landtbruk kan vara en verklig modernäring, ifall allting är väl beställt. Vi sakna ej hjälpmedel, om de blifva begagnade. Exempelvis hafva vi våra rika tillgångar på kalk, hvilket gödningsämne väl borde användas i stället för att importera andra länders mer eller mindre underhaltiga

gödningsämnen. Då det lilla Danmarks jordbruk förmår exportera smör för 128 millioner kronor, så inskränker sig det stora Sveriges export af samma vara till den anspråkslösa summan af 36 millioner kronor. Vi ligga alltså under med 92 millioner endast på denna artikel.

Vår landtbefolkning emigrerar, och däraf uppkommer en oroväckande afmattning. Vårt land har redan förlorat minst 6 à 700 millioner på att uppfostra emigranter. Det är den direkta förlusten, men hvilken oerhörd förlust ligger icke däruti, att armar kunna komma att saknas för odlande af vår jord?

Jordbruket står i Sverige i stort sedt lågt, såsom framgår utom af det föregående jämväl af följande:

Arealen *odlad jord och äng* uppgick i Sverige 1896—1900 till 4,972,000 hektar eller på folkmängden (ungefär 5 millioner) nära 1 hektar per individ.

Af Västeuropas folk är det endast Danmark, som har större sådan areal per hufvud, Finland och Spanien ungefär lika mycket, alla andra länder mindre och mestadels ej mer än $\frac{1}{2}$ hektar.

Det svenska jordbruket förmår likväl ej täcka vårt folks behof af *spannmål och produkter däraf*:

<i>Importöfverskottet</i> häraf utgjorde	1891—95.	1896—1900,
i tusental kronor årligen	19,083.	35,675;

medan

<i>Exportöfverskottet</i> af <i>matvaror af djur</i> , däruti inbegripet fisk och fiskvaror, utgjorde årligen i tusental kronor	43,259.	27,811.
---	---------	---------

Sedan 1898 balansera utförsel och införsel af lefvande djur nästan fullständigt.

Åkerbruket, ehuru utgörande Sveriges största näring och sysselsättande ungefär *hälften* af dess befolkning, förmår sålunda ej göra oss oberoende af utlandet eller nämnvärdt bidra till handelsbalansens utjämnande.

En utaf orsakerna till det svenska jordbrukets efterblifvenhet är otvifvelaktigt den ringa utveckling, som *ekonomisk organisation och kooperation* nått bland landtmännen.

Med undantag för mejerihandteringen är nästan intet åtgjort i denna sak — trots hushållningssällskap, landbruksstyrelse o. s. v.

Af det ofvan sagda torde framgå, att vi illa tillgodogöra oss, hvad som kunde hämtas *på* den vidsträckta arealen af vår svenska jords yta, men måne vi på ett förständigare sätt hushålla med hvad som finnes *i dess innandömen*? Hur tillvarataga och använda vi vår

omätliga tillgång på järnmalm och andra fyndigheter, som innehållas i våra norrländska berg? Ja, därom vittna fjolårets för vår nation föga smickrande händelser. Vi låta dessa våra rika tillgångar helt lugnt komma, lindrigast sagdt, i hvilkens händer som helst för att sedan öfver Ofoten på vår egen dyra järnväg på bekvämaste sätt föras ut, till stort gagn för andra länder, men ringa för oss själfva, i det att föga mer än brytningskostnaden stannat i vårt land. Det är allt, hvad vi få, sedan vi till bekvämliggörandet af denna export tillsläppt tvänne järnvägar, som kostat mellan 40 och 50 millioner kronor. Det är det färskaste profvet på äkta svensk nationalekonomi, och det är icke utan skäl man spørjer, huruvida detta vittnat om vaksamhet och klok omtanke från vederbörandes sida. Det skall vara ett bra rikt land, som så slösar bort sina millioner eller kanske i längden milliarder.

Fastän Sverige är ett järnland med rika och bästa malmtillgångar, vittnar statistiken otvetydigt om den jämförelsevis ringa utveckling som vår järn- stål- och metallindustri uppnått, hvilket framgår dels af den alltjämt stora *importen af maskiner och redskap* (1896—1900 i årligt medeltal 23,5 millioner kronor) dels af den ringa *tillverkningen af tackjärn*, föga öfver $\frac{1}{2}$ million ton och af *götjärn* (stål) vid pass 275,000 ton.

Totala tillverkningen i världen utgjorde samtidigt af *tackjärn* vid pass 37 millioner ton och af *götjärn* i medeltal 23 millioner ton.

Ett annat bedräfligt kapitel uti Sveriges ekonomi är misshushållningen med landets skogar. Man hugger ner skog för vedbrand till ett ofantligt värde. Samtidigt importera vi engelska stenkol och kokes till ett belopp af 70 à 80 millioner kronor per år. Begge delarne kunde i mycket väsentlig grad undvikas, ty landet äger tillgång på ett lätt åtkomligt bränsle af utmärktaste beskaffenhet och för en oberäkneligt lång framtid. Misshushållningen är emellertid så stor och så oförsvarlig i vårt land, att vi hellre underkasta oss en i längden ruinerande utgift till utlandet och sköfla våra skogar, än vi taga upp det torfbränsle, som ligger utan användning för våra fötter, representerande enorma tillgångar. Ingen utväg att återställa vår handelsbalans till jämvikt kunde vara naturligare och lättare än att undandraga sig den ofantliga utgiften till England för stenkol. På denna nära till hands liggande besparing skulle landet förtjäna mera än hvad hela vårt härväsende kostar i underhåll, och hvad mer är, vi skulle göra oss oberoende af utlandet för drifvande af vår industri, våra ångbåtar, våra järnvägar; och jämväl i nödens stund skulle man icke kunna förlama vårt sjöförsvar genom att neka oss sina stenkol. Det synes mig, att denna fråga är så stor, att den ensam borde räcka till för att väcka

oss upp ur vår likgiltighet. Endast i Norrbottens län finnes öfverträffligt god och fullkomligt humifierad torf för hela Sveriges behof under 200 år. I samma län och tätt intill ligga våra malmberg, sannolikt de största i världen. Måne det är en slump eller blott en lek af försynen, att dessa omätliga tillgångar på järn och bränsle parats sida vid sida, och måne vi hafva anledning att klaga öfver fattigdom, så länge vi underlåta att på ett förståndigt sätt tillgodogöra oss hvad en mild försyn sålunda har skänkt oss?

Det är berättigadt att ställa denna fråga till de styrande.

Jag läste nyligen i en offentlig skrift om oss svenskar följande nedslående omdöme: »De oerhörda tillgångar, som Sveriges skogar representera, förlösas genom dåraktig misshushållning, och enligt åtskilliga utländska fackmäns omdöme äro våra skogar de sämst skötta i hela världen.»

Det är ett hårdt omdöme detta, men tyvärr är det icke att anse som orättvist, och det är väl ej heller första gången som det blifvit uttaladt. Det anses nämligen ännu icke i Sverige för en skamlig affär att utan tanke på det allmänna bästa ruinera hela landsändar på skog och lämna ödemark efter sig, där man farit fram; ej heller har lagstiftningen satt en gräns för sådan framfart, oaktadt att följderna däraf äro i ögonen fallande vådliga för vårt land både i klimatiskt och ekonomiskt afseende. Man må emellertid hoppas, att ändring till det bättre i detta förhållande snart måtte komma att ske.

Hvad som här ofvan blifvit sagdt borde redan vara tillräckligt för att visa, att Sverige icke saknar naturtillgångar, blott man vill taga dem tillvara; men jag vill icke underlåta att påpeka ännu en betydande kraftkälla, som, äfven den, hittills blifvit i beklagligt hög grad förbisedd, nämligen våra vattenfall. De äro dock eller kunna vara en mäktig häfstång för industriell utveckling och för drifvande af järnvägar m. m.; blott icke hinder lägges i vägen därför af staten, hvilket hittills icke varit ovanligt. Såsom exempel kan anföras att ingenjör De Laval måst flytta sin verksamhet öfver till Norge.

I de flesta fall rinna våra vattenfall bort obegagnade, och detta hör sannerligen icke till de minst talande bevisen på misshushållning med landets kraftkällor.

I afseende på *sjöfarten*, som för Sveriges kringflutna land väl borde vara en naturlig näring, ländet det oss icke till heder, att såväl Norge som Danmark står långt framom oss. Det borde ligga stor förödmjukelse däri, att icke allenast våra egna trader delvis eröfrats af danskar och norrmän, utan utskeppningen från våra hamnar af egna

exportartiklar verkställas i hufvudsak med andra länders fartyg. Engelska rederier hafva äfven länge kunnat räkna det som en god inkomstkälla att föra emigranterna från vårt land öfver till engelsk hamn. Vår norrbottensmalm skall nu af norska fartyg emottagas i norsk hamn för att sedan gå vidare till de länder, som besörja malmens förädling och således taga den egentliga vinsten på den rikedom, som vi lättsinnigt afhända oss. Kan man tänka sig en mera bakvänd nationalekonomi? Det borde dock för hvar och en vara tydligt, att om vi besörja fraktfarten från och till våra egna hamnar med svenska fartyg, så spara vi åt vårt land de fraktbelopp som vi nu måste utbetala till andra länder, och om vi uppdrefve vår sjöfart, så att vi på främmande trader, hvar som hälst i världen, kunde med våra fartyg inhösta fraktinkomster, då är *allt* hvad som däraf kommer till vårt land guldkassa, hämtad i andra länder. Hvarje öre som på sådant sätt tillföres vårt land vore en ökning af vår nationalförmögenhet. Lika klart är det, att ifall den järnmalm, som vi nu så lättsinnigt skänka bort till obetydligt högre pris än hvad utbrytningen kostar, vore förädlad, åtminstone till tackjärn, så skulle landet åtminstone få arbetskostnaden härför i behåll, helt visst också handelsvinst. Utskeppningen skulle då ock, *om vederbörande så ville ordna det*, kunna ske från svensk hamn med svenska fartyg. I hvarje fall borde man sträfva åt detta håll och icke åt det motsatta — man frigjorde då ock vår vara från den orättfärdiga norska exporttull, som nu lär skola upptagas under fingeradt namn. Betrakta vi något närmare den *utrikes sjöfarten* och den *handelsflotta*, som betjänar den, så blir resultatet äfven ganska nedslående.

Den förra gäller numera nästan uteslutande Östersjön och Nordsjön.

Handelsflottans tontal är visserligen såväl absolut som relativt d. v. s. per invånare ej så ringa. Men dess underlägsenhet i afseeende på fartygens storlek framgår af följande:

Medeltal ton per fartyg (ång- och segel-) år 1897.

Sverige	252
Norge	429
Danmark	325
Finland	222
Tyska riket	681
Nederländerna	485
England	700
Frankrike	404

Den svenska handelsflottans underlägsenhet framstår vidare mycket tydligt genom att beakta dess *ringa koncentration*.

Den »sjögående» ångbåtsflottan, hvarmed förstås fartyg om 100 ton och därutöver, som trafikera Östersjön och aflägsnare vatten, utgjordes 1899—1900 af 444 ångare om tillsammans 250,210 ton.

Af dessa innehades 366 om 217,382 ton utaf 174 bolag.

Dessa 174 bolag fördelade sig efter innehafda ton sålunda:

Antal bolag ägande hvar och ett	Ton
65	100— 500
41	501— 1,000
43	1,001— 2,000
8	2,001— 3,000
5	3,001— 4,000
3	4,001— 5,000
3	5,001— 6,000
2	6,001— 7,000
1	7,001— 8,000
2	8,001— 9,000
1	9,001—10,000

Vid sidan häraf kan anföras följande rörande rederiernas storlek i främmande länder:

Rederier med minst 30,000 ton i pro mille af hela handelsflottans tontal utgjorde år 1901:

Norge	73 %
Danmark	300 „
Tyskland	766 „
Frankrike	622 „
England	525 „
Österrike—Ungern	508 „
Ryssland	413 „
Italien	379 „
Nederländerna	352 „
Belgien	236 „
Förenta Staterna	194 „

Uti denna förteckning, som kunde utfyllas med åtskilliga andra länder såsom Japan, Turkiet, Brasilien o. s. v. saknas Sverige fullständigt. Vi äga icke ett enda rederi med detta höga tontal.

Att den svenska *handeln* erbjuder ett rikt fält för reformer och uppryckning, det är ett känt förhållande både i afseende på vår utrikes handel och de inrikes handelsförhållandena med sin i allt väsentligt

efterblifna lagstiftning. I en motion inom Riksdagens Första Kammare i januari 1897 har jag sökt att påvisa de missförhållanden, som råda beträffande den inre handeln och därvid kunnat åberopa en mer än fentioårig erfarenhet som köpman. På samma gång jag hänvisar till denna motion vill jag här blott uttala den önskan, att våra inrikes handelsförhållanden måtte komma i åtnjutande af en tidsenlig lagstiftning, som står i öfverensstämmelse med den utveckling, som ägt rum sedan 1734 års lag skrefs. Kommunikationer och alla andra förhållanden som omdanat affärlifvet samt icke minst den enormt mycket större omfattning, som detsamma nu äger, påkalla naturligtvis, att handelslagstiftningen icke förblifver stående på en primitiv ståndpunkt.

Utrikeshandeln synes visserligen icke vara liten i Sverige, då man räknar handelsomsättningen pr hufvud, ty då ställer sig jämförelsen med andra länder på följande sätt:

för åren 1893—1897 utgjorde den per individ

Sverige	188 kronor
Norge	172 ”
Danmark	233 ”
Finland	87 ”
Ryssland	23 ”
Tyska riket.....	129 ”
Storbritannien och Irland.....	276 ”
Belgien	350 ”
Frankrike	134 ”
Spanien	62 ”
Italien	51 ”
Förenade Staterna	87 ”

Men beskaffenheten af Sveriges *export* är ogynnsam. Den utgöres öfvervägande af *halffabrikat*.

Så belöpte sig t. ex. af 1898 års export efter värdet räknadt på lifsmedel	17 %
råämnen (trä oarbetadt, malmer, sten, hår och hudar)	12 %
halffabrikat.....	57 %
och färdiga industriartiklar endast.....	14 %.

Och ungefär liknande är det för alla år. Vår export består till öfvervägande grad af halffabrikat. Hvad importhandeln beträffar kan åter anmärkas, att den nästan helt och hållet består af kommissionsaffärer utan större självständighet och utan förbindelser utöfver de närmast liggande europeiska storstäderna.

Endast på *industriens* område kunna verkligen glädjande framsteg påvisas under senaste mansålder, men i synnerhet efter införande af det nu rådande skyddssystemet. Dock gäller det äfven här att mycket återstår att göra. Särskildt borde Sverige kunna i industriellt afseende göra sig fullständigt oberoende af utlandet. Dock hotas industrien just nu af stora faror, ty icke nog med den vid sistlidne riksdag pålagda inkomstskatten, som mest går ut öfver handel och industri med sin progressiva dubbelbeskattning, utan det dåraktiga fackföreningstyranniet måste ock komma att hämmande inverka på all industriell företagsamhet, liksom det dömer arbetarne till sysslolöshet och nöd under ständigt återkommande strejker. Kunna icke dessa faror afvärjas, hvilket borde vara en klok regerings allvarliga bemödande, så händer det att vår industri lika hastigt tager ett stort steg tillbaka, som det under den senaste tiden gått framåt.

Att vårt land är fattigt hör man ofta sägas, och det kan icke bestridas, att våra ekonomiska förhållanden äro relativt små. Detta bevisas bäst af den enorma skuld som hvilar på den svenska jorden och annan fast egendom, landets ogynnsamma handelsbalans, konsumtionskreditens enorma omfattning och den brist på kapital, som hindrar oss att med egna medel bedrifva såväl ett intensivt jordbruk som öfriga näringar. Ej minst betecknande för vår kapitalfattigdom är, att statens lånebehof uteslutande är hänvisad till den utländska lånemarknaden, äfvensom att kommunernas upplåning, då den är af betydighet, äfven måste anlita utländsk kredit.

Men lika säkert är, att Sverige kan, om det själf vill, icke allenast komma i en god ekonomisk ställning, utan, hvad ännu mer är, blifva ett rikt land. Därtill fordras blott, att dess rikedomas källor blifva tillvaratagna och oss tillgodogjorda på ett tillfredsställande sätt samt att en rätt omsorg ägnas åt dess näringslif. Tiden bör nu vara inne att sörja för ökning af landets inkomster, då statens utgifter kräfva den oerhörda summan af 180 millioner kronor.

Men för att detta må kunna ske fordras: skarpare aktgifvande på vårt lands ekonomiska intressen; planmässig bättre ledd national-ekonomi; sakkunniga och intresserade mäns utredning och förslag till hvarje års riksdag om bästa sättet att steg för steg främja näringslifvet; enklare former och snabbare behandling af frågor som beröra näringslifvet, så att de ej dödas genom årslånga skrifverier eller orimlig formalism.

Att emellertid lägga dessa omsorger och uppgifter på regeringens skuldror skulle knappast leda till något resultat. Af skäl, som ofvan

anförts, är föga initiativ från dess sida att förvänta eller ens att begära. Jag vill alltså betona och på det bestämdaste framhålla, att mitt påpekande af vårt näringslifvs efterblifvenhet och vanskötseln af våra nationalekonomiska intressen ingalunda äro ämnade att utgöra klander mot regeringen vare sig nu eller under tidigare skeden, ty äfven med bästa vilja skulle icke dess krafter räcka till för ett så drygt arbete vid sidan af alla dess öfriga åligganden. Att från regeringen sällan framkommer initiativ till att främja vårt näringslifv torde alltså vara lätt förklarligt.

Men när så är fallet torde man böra se sig om efter andra mede och utvägar att nå målet. Ett sådant synes mig vara inrättandet af ett på lämpligt sätt sammansatt *nationalekonomiskt råd*.

En institution af detta slag föreligger redan uti det så kallade Järnvägsrådet. Dock torde det af mig föreslagna nationalekonomiska rådet, i betraktande af de större och långt mera omfattande uppgifter som borde föreligga det, böra annorlunda sammansättas och arbeta.

Jag tänker mig sålunda, att det nationalekonomiska rådet, som det lämpligen borde heta, tillsättes af Kungl. Maj:t hälst efter inhämtande af förslag från för afgifvande af sådana lämpliga offentliga eller enskilda institutioner eller korporationer samt utrustas med instruktion att i första rummet behandla de frågor tillhörande näringslifvet, som Kungl. Maj:t befäller, men ock med rättighet och skyldighet, att på eget initiativ upptaga hvarje spörsmål, som gäller utvecklingen af vårt näringslifv och ett sorgfälligt tillvaratagande af landets inkomstkällor.

Nationalekonomiska rådet skall utses på tre år på sådant sätt, att kontinuiteten i dess sammansättning bibehålles. Dess ledamöter åtnjuta lämplig ersättning samt dagtraktamente af 10 kronor per dag, då rådet är samladt, äfvensom fria resor i första klass till och från sammanträdena. Rådet sammanträder in pleno minst en gång hvar tredje månad.

På grund af hvad jag här anført, anhåller jag:

att Riksdagen måtte för sin del uttala sig för inrättande snarast möjligt af ett nationalekonomiskt råd och i underdånig skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla;

att Kungl. Maj:t täcktes för främjande af näringslifvet tillsätta ett permanent råd, benämndt *nationalekonomiska rådet*, bestående af 10 personer, hvilka bland sig äga erfarna och kunniga män inom närings-

lifvets olika grenar, nämligen handel, sjöfart, industri och handverk, bergsbruk, jordbruk, skogsväsendet och fiskerinäringen. Nationalekonomiska rådets uppgift skall vara:

att i största möjliga omfattning ägna omsorg åt näringslifvet i landet;

att noga aktgifva på vårt lands ekonomiska intressen;

att söka verka för en planmässigt och väl ordnad nationalekonomi;

att verka för införande af enkla former och snabb expedition af frågor som beröra näringslifvet samt före början af riksdagen hvarje år framlägga för regeringen utredningar och förslag att steg för steg höja och främja näringarna, hvilka utredningar och förslag skola delgifvas Riksdagen, antingen de föranledt till framläggande af regeringspropositioner eller icke. Främst skall rådet utreda de frågor, som Kungl. Maj:t behagar anbefalla, men i öfrigt äga fritt val.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 19 januari 1903.

P. Em. Lithander.
